

no mogoče soditi, da se Prešeren ni strinjal samo z ilirizmom. Najbrž novo za nas bo spoznanje, da so Čehi zvedeli za naše spore okoli novih črk, še preden se je v javnosti pri nas razveljavil črkarski boj in preden je ob Kranjski čbelici o tem spregovoril Čelakovský. O tem je pisal v potopisnem poročilu v Časopisu češkega muzeja Karel Vinařický 1829. Ta je za stvar zvedel v Gradcu od prof. Kvasa in je o tem pisal tudi svojemu dopisovalcu Dajniku.

Od srede 19. stoletja so posebno plodni — poudarja avtor — vplivi češkega društvenega življenja na slovensko. Od osebnosti, ki so povezovala oba naroda, je najpodrobneje prikazan Jan Lego, prvi organizator sistematičnega češko-slovenskega kulturnega sodelovanja takrat, ko je služboval na Slovenskem, in pozneje, ko je bil v Pragi nekak slovenski »kulturni konzul«. Po njegovi pobudi smo dobili Slovenci prvi prevod Babičke Božene Němcove (1862, prevajalec Cegnar). Čehi so začeli prevajati v 80-ih letih (Penížek — prevod Prešerna in Jurčiča, Hudec — prevod Jurčiča). Avtor navaja tudi češke dramatike, ki so prišli na slovenski oder. Od osebnih stikov omenja znanstvo opernega pevca Frana Gerbiča s pesnikom, pisateljem in žurnalistom Nerudom, ne omenja pa odmevov pisateljve poti v slovenske kraje v potopisih *Obrazy z ciziny* (1879).

Devetdeseta leta 19. stol. in prva leta 20. stol. so označena kot čas zelo živih in vsestranskih stikov. Od pomembnih Slovencev, praških študentov, so prikazani Ivan Žmavc, Anton Dermota, Dragotin Lončar, Ivan Lah. Med njimi je navedena tudi Zofka Kvedrova, čeprav ta v Pragi ni študirala. Na Slovenskem je delovalo veliko češke inteligence, posebno gledališčnikov.

Razširila se je prevajalska dejavnost pri obeh narodih. Pri Čehih sta se uveljavila Aškerc in Cankar, pri Slovencih se je pokazalo zanimanje zlasti za Josefa Macharja, kritičnega in protiklerikalnega pesnika.

Češka javnost je bila v zadnjih desetletjih obravnavanega časa bolj sistematično seznanjena s kulturnim, zlasti likovnim snovanjem na Slovenskem, in sicer po zaslugi revije Slovanský přehled (od 1898), katere urednik A. Černý je imel tudi stalne slovenske informatorje — Vidica, Govekarja, Ilešiča.

Avtor omenja odsev slovenskih krajev in ljudi v leposlovnem delu Gabriele Preissove ter v potopisni prozi Anne Řehákové. Kazalo bi pa omeniti še pisateljico Marijo Gebauerovo, katere roman Rod Jurija Klemenčiča (1918) se dogaja na Jezerskem. Tam je v desetletju pred prvo svetovno vojno bila prava počitniška kolonija Čehov, nastala po zaslugi prof. Chodounskega, ki je Čehom odkril zahodni del Kamniških planin.

V letih pred prvo vojno se kulturni stiki prepletajo s političnim prizadevanjem, ki postane v zadnjih letih vodilno. Zanimiva je tu omemba, da je na novoslovenskem kongresu v Pragi 1908. leta založnik Andrej Gabršček predlagal, naj bi ustanovili slovensko knjigotrštvo, ki bi bilo naperjeno proti nemški premoči na tem področju.

Vrednost in uporabnost tega obsežnega dela je razen v smotno razvrščenem gradivu, podprtem z navedbo literature, tudi v objektivnem, docela netendenčnem načinu obravnave.

Božena Orožen
Gimnazija v Celju

17. dela Statističnega društva Slovenije

Strokovno izpopolnjevanje učiteljev slovenskega jezika*

Že zdavnaj so minili časi, ko si je lahko kdo domišljjal, da si je z diplomo visoke šole pridobil znanje, ki mu bo za vse življenje zadostovalo za opravljanje nekega dela. Nagel razvoj znanosti in tehnologije in hitre družbene spremembe zahtevajo, da je treba pridobljeno znanje neprestano dopoljevati z novimi spoznanji. Vse to

pa še v večji meri velja za učitelja, ki naj bi bil organizator in usmerjevalec izobraževalnega procesa. Tudi vsak reformni projekt, ki želi poseči v vsebino katerekoli vrste šol, računa s tem, da je nosilec inovacijskega procesa učitelj, zato velja prva pozornost prav spremembi učiteljeve za-

* Referat na občnem zboru SDS v Portorožu 16. oktobra 1976

vesti in dopolnitvi tistih znanj, ki jih bo potreboval za izvedbo novega programa.

Strokovno izpopolnjevanje učiteljev torej že zdavnaj ni več samo stvar njihove zavesti in čuta odgovornosti do učencev, temveč ena temeljnih delovnih dolžnosti. Tudi zakon o osnovni šoli in zakon o srednjem šolstvu nalaga učiteljem obveznost, da se strokovno izpopolnjujejo. Na podlagi zakonskih predpisov se je razvil sistem izpopolnjevanja prosvetnih delavcev, ki vsako leto zajame v različne oblike izpopolnjevanja precejšen del učiteljev vseh vrst šol. Izkušnje, ki si jih je nabrala pedagoška služba kot temeljni nosilec dosedanjih oblik strokovnega izpopolnjevanja učiteljev kažejo, da so oblike izpopolnjevanja, ki so bile organizirane v preteklih letih (zlasti seminarji, aktivni predavanja, hospitacije itd.) veliko prispevale k posodabljanju vzgojnoizobraževalnega procesa in bogatile ožje strokovno in pedagoško-didaktično znanje učiteljev ter poglobljale njihovo družbeno razgledanost. Hkrati pa nam analize kažejo, da si učitelji želijo zlasti aktivnih oblik dopolnilnega izobraževanja — takih, ki jih bodo usmerjale v samostojno delo, samoizobraževanje in jim obenem dale čimveč napotkov za neposredno pedagoško prakso.

Doslej je bil nosilec in organizator strokovnega izpopolnjevanja zavod SRS za šolstvo, ki je skupaj z visokimi šolami in strokovnimi društvi kljub velikim težavam uspel zagotoviti, da je večina učiteljev vendarle deležna vsaj nekaterih oblik strokovnega izpopolnjevanja in se vključuje v inovacijske projekte, ki jih uvajamo v šole.

Zakon o visokem šolstvu postavlja kot eno temeljnih nalog visokega šolstva tudi skrb za strokovno izpopolnjevanje diplomantov. V skladu s spoznanji, da je stalno izpopolnjevanje nujen sestavni del vsakega visokošolskega študija, naj bi diplomant tudi po diplomi ostal v stiku s svojo matično šolo in se v njej občasno izpopolnjeval in dopolnjeval pridobljeno znanje.

Določila zakona o strokovnem izpopolnjevanju so bolj ali manj zavzeto povzela v svojih statutih tudi visokošolske organizacije, ki izobražujejo učitelje in so razen študija na tretji stopnji in pridobivanja doktoratov znanosti opredelile tudi skrb za različne krajše oblike dopolnilnega izobraževanja diplomantov. Taka določila imajo v svojih statutih tudi filozofska fakulteta ter PA v Ljubljani in Mariboru. Skrb

za strokovno izpopolnjevanje diplomantov nalaga kadrovskim šolam tudi Družbeni dogovor o reformi pedagoškega šolstva, ki so ga podpisale v letošnjem letu.

Poglejmo si torej, kako je v tem okviru s strokovnim izpopolnjevanjem učiteljev slovenskega jezika in kakšne možnosti se nam odpirajo za naprej.

Kadar govorimo o strokovnem izpopolnjevanju učitelja slovenščine, imamo seveda pred očmi več sestavin, ki tvorijo njegov strokovni profil:

- znanje iz ožje stroke s specialno metodiko predmeta,
- temeljna pedagoška psihološka znanja,
- družbeno razgledanost,
- širšo kulturno razgledanost, ki je prav tako nujna sestavina učiteljevega dela.

Usklajeno strokovno izpopolnjevanje mora biti torej sestavljeno iz vseh teh elementov in dati učitelju kolikor mogoče celovit pogled na stroko in njeno mesto v družbi in še posebej v šoli ter ga usposobiti, da bo vsa ta znanja znal tudi uporabiti v praksi.

Statistični podatki nam povedo, da poučuje slovenski jezik v osnovnih šolah okrog 1.500 učiteljev, od tega jih okrog 20 % ni usposobljenih za delo, ki ga opravljajo (v osnovnih šolah 31,7 %, v srednjih šolah okrog 15 %), in so večinoma zaposleni za določen čas.

To pomeni, da imamo v osnovnih in srednjih šolah približno 1.200 učiteljev slovenskega jezika z diplomami ene izmed pedagoških akademij ali filozofske fakultete. Slavisti predstavljajo poleg učitelja razrednega pouka eno najmočnejših skupin pedagoških delavcev, zato je organizacija strokovnega izpopolnjevanja še težja. Hkrati pa lahko upravičeno trdimo, da je delovno mesto učitelja slovenskega jezika eno najbolj izpostavljenih in terja od človeka široko kulturno in družbeno razgledanost, dobro poznavanje stroke in vsaj temeljna znanja s številnih sorodnih področij, ki se bolj ali manj spontano navezujejo na pouk slovenskega jezika ali pa na dodatne aktivnosti, ki jih vodi učitelj slovenščine. Če hoče slavist zadostiti tem nalogam, mora že od prvega dne po diplomi krepko pljunuti v roke in študirati, zbirati gradivo in se prebijati skozi področja, ki so mu marsikdaj precej tuja. Če je pre-

puščen samemu sebi, težko sledi vsej množici literature in številnim delovnim nalogam, tembolj, ker pogosto ni sposoben opraviti racionalne selekcije med tistim, kar je temeljno in nujno potrebno, in tisto literaturo, ki mu lahko služi le kot informacija. Zato ni čudno, da med slavisti vlada živo zanimanje za vse oblike strokovnega izpopolnjevanja, saj pričakujejo, da bodo tam v zgoščeni obliki deležni tistega, kar najbolj potrebujejo — novejših dognanj o jeziku in literaturi in obenem praktičnih napotkov, kako vse to uporabiti pri delu v šoli. Da je temu tako, priča tudi velika udeležba na zborovanjih, ki jih vsako leto prireja Slavistično društvo in zavod SRS za šolstvo.

Poglejmo, kakšne so možnosti, ki naj bi jih imel slavist za izpopolnjevanje po diplomi.

Prva možnost in obenem nujnost, s katero se bo srečal, bo prav gotovo samoizobraževanje. Samostojnega študija, rednega prebiranja strokovne literature in poglabljanja v probleme svoje stroke ni mogoče nadomestiti z nobenim seminarjem, z nobenim priročnikom. Vsakdo, ki se je odločil za ta poklic, se je hkrati odločil tudi za trdo samostojno študijsko delo. Marsikaj se da pridobiti iz učbenikov in priročnikov, marsikaj iz predavanj — do nekaterih spoznanj v našem poklicu pa se moraš vendarle dokopati sam.

Vendar pa menim, da bi se dalo tudi pri tem delu učitelju vendarle pomagati. Tu mislim predvsem na Slavistično revijo in Jezik in slovstvo. Obe revije že danes pomenita velikemu delu slavistov temeljno orientacijo v stroki in prepričan sem, da bi se v njunem okviru dalo najti prostor tudi za to, da bi bralce v večji meri seznanjali s sodobno strokovno literaturo in jih opozarjali na nova dognanja v stroki — morda s tematskim izborom temeljne literature o kakem problemu, z opozarjanjem na novosti itd. Pogosto namreč pozabljamo, da so stvari, ki so strokovnjaku razumljive same po sebi, povprečnemu učitelju slovenščine, zlasti tistemu zunaj večjih središč, pa težko dostopne ali celo nedosegljive, saj ob obilici vsakdanjih nalog nima niti časa niti možnosti, da bi spremljal prav vse, kar se dogaja v njegovi stroki.

Ob taki pomoči, ki bi nekoč kasneje lahko prerasla celo v prave programe za individualno izpopolnjevanje, bi lahko dosegli, da bi slavisti racionalneje usmerili svoje

moči in to bi nedvomno dalo tudi pozitivne rezultate v pedagoški praksi.

Drugo pomembno obliko strokovnega izpopolnjevanja slavistov predstavljajo aktivni, seminarji, strokovna posvetovanja in zborovanja.

Take oblike izpopolnjevanja sta doslej organizirala zavod SRS za šolstvo in Slavistično društvo.

Zavod SRS za šolstvo je v preteklih letih vsaj po enkrat zajel večino učiteljev slovensčine v okviru programov ožjega strokovnega, pedagoškega in družbenega izobraževanja.

Del teh nalog, zlasti delo s strokovnimi aktivni, strokovno pripravo inovacijskih projektov itd., bo zavod opravljal tudi še naprej, obenem pa bo usklajeval delo z drugimi organizacijami, ki se bodo prav tako ukvarjale s strokovnim izpopolnjevanjem.

Slavistično društvo je od svoje ustanovitve dalje imelo pomembno vlogo pri strokovnem izpopolnjevanju članstva. Vsakoletna slavistična zborovanja, združena z občnim zborom društva, so si pridobila že pravo tradicijo in so pritegnila tudi širok krog udeležencev, ki je zlasti narasel v zadnjih letih.

Zborovanja so bila vedno vabljava za najširši krog slavistov, saj so jim zagotavljala kvalitetna predavanja najuglednejših strokovnjakov, odpirala so možnost za razprave o strokovnih in družbenih vprašanjih, do katerih je imelo društvo vedno aktiven odnos in hkrati pomenila možnost za srečanje kolegov, izmenjavo mnenj in izkušenj.

Slabost teh zborovanj pa predstavlja predvsem večinoma enostranska komunikacija. Ob množični udeležbi je težko zagotoviti širšo razpravo in aktivno sodelovanje. Čeprav je bilo opravljenih nekaj poskusov aktivizacije z delom v skupinah, tak način nujno vodi v pasivno poslušanje in sprejemanje informacij. Če postavljamo načelo, naj bo učitelj nosilec aktivnosti pri pouku, mu moramo dati možnost, da se ob strokovnem izpopolnjevanju tudi sam aktivno vključi v delo. To pa zahteva dobro pripravljene seminarje — predvsem pa majhne skupine udeležencev.

Strokovna društva so dolgo časa opravljala pionirsko vlogo pri izpopolnjevanju svojih članov. Obseg tega dela pa že po-

časi presega možnosti amaterskih delavcev v društvu, zato se bo moralo tudi strokovno izpopolnjevanje počasi preseliti tja, kamor spada — v kadrovske šole kot sestavni del nadaljnjega izobraževanja po diplomih.

Že v uvodu sem poudaril, da zavezuje visokošolske organizacije za to nalogo zakon o visokem šolstvu, filozofska fakulteta in obe pedagoški akademiji pa so se še posebej obvezali s pristopom k družbenemu dogovoru o reformi izobraževanja pedagoških delavcev. Tako bodo torej v bližnji prihodnosti postale nosilec strokovnega izpopolnjevanja slavistov tiste visokošolske organizacije, na katerih so diplomirali. S tem, da bodo programi takega izobraževanja deležni javne verifikacije — tako kot študijski programi rednega študija — bo na eni strani zagotovljena visoka strokovna raven in odgovornost za izvedbo programa, na drugi strani pa bodo programi tako v še večji meri zagotovili pokrivanje tistih deficitov, ki jih učitelji najbolj občutijo. V taki organizacijski obliki bo mogoče zagotoviti manjše skupine in aktivno sodelovanje vseh udeležencev seminarja ter bo na koncu zagotovljena tudi verifikacija pridobljenega znanja. V nekaj letih se bodo lahko zvrstili vsi učitelji. To pa ne bo pomenilo le neposredne bogatitve znanja, marveč bo zagotavljalo tudi živo vez med visokošolsko organizacijo in njenimi diplomanti. Ti bodo prav gotovo prenesli tudi mnoge dragocene izkušnje iz neposredne prakse, ki bodo lahko koristile tudi visokošolskim učiteljem pri njihovem delu z rednimi študenti.

Ob takih odnosih in takem delovnem vzdušju se bodo v večji meri lahko razvile tudi druge oblike podiplomskega študija — zlasti priprava za magisterij in doktorat. Iz množice učiteljev — praktikov bi zlasti lahko zrasli bodoči strokovnjaki za specialno metodiko jezika in literature — torej za tisto področje, kjer nam strokovnjakov najbolj primanjkuje.

In kdaj naj bi se ti načrti uresničili? Razvijanje takega sistema, ki ima drugod v svetu že bogato tradicijo, je seveda dovolj zahtevno in vsega ne bo mogoče uresničiti čez noč. Vendar pa nekatere priprave že tečejo. Svet filozofske fakultete je sprejel načelen sklep, naj se PZE v največji možni meri angažirajo pri razvijanju strokovnega izpopolnjevanja svojih diplomantov in PZE za slovanske jezike in književnosti, ki ima bogate izkušnje s semi-

narjem za tuje slaviste, je med prvimi sprejela pobudo. Če ne bo večjih zapletov zlasti okrog financiranja programa, bi lahko že v letošnjem poletnem semestru na filozofski fakulteti stekel prvi tak podiplomski tečaj. Podobne pobude tečejo tudi na obeh pedagoških akademijah.

Seveda pa to ne pomeni, da je Slavistično društvo odrinjeno in je svojo nalogo opravilo. Nasprotno. Društvo mora še naprej ostati pobudnik za izpopolnjevanje svojega članstva in organizator zlasti tistih akcij, ki imajo v njegovi dejavnosti že tradicijo: strokovna posvetovanja, predavanja, diskusijski večeri, ekskurzije itd. Prav gotovo pa je, da se bo ob novi organizaciji društva kot zveze slavističnih društev večji del te dejavnosti prenesel na regionalna društva — funkcija zveze pa bo predvsem v usklajevanju dela in v programiranju akcij skupaj z visokošolskimi organizacijami in zavodom SRS za šolstvo.

Taka koordinacija je nujna, saj bo treba zagotoviti tudi racionalno izrabo časa.

Ob vedno večji zahtevnosti šole in odgovornosti za uspeh učencev si ne moremo več dovoliti takih izpadov ur pouka posameznih predmetov, ki nastanejo zaradi sodelovanja učiteljev pri strokovnem izpopolnjevanju. Podatki za nekaj let nazaj kažejo, da so dobili ti izostanki resne dimenzije, kar ima za posledico težave pri realizaciji učnih načrtov in ne nazadnje tudi pomembne materialne posledice. Prav te dni je bil pripravljen predlog za spremembo šolskega koledarja, ki prinaša med drugim tudi 14 dni zimskih šolskih počitnic — od tega naj bi bil en teden namenjen strokovnemu izpopolnjevanju učiteljev. Tako bi lahko uresničili načelo, da mora potekati strokovno izpopolnjevanje praviloma izven pouka in zagotovili normalno delo šol, saj smo priča absurdni situaciji, da šole nerade dovoljujejo udeležbo na seminarjih, ker je s tem ogroženo normalno delo na šoli.

Pred vsemi, ki imajo kakorkoli na skrbi razvoj vzgoje in izobraževanja in vzgojo učiteljev, je torej zahtevna naloga — ustvariti pogoje, da bodo postopoma prav vsi učitelji vključeni v sistematično strokovno izpopolnjevanje, saj je učitelj nosilec napredka v vzgoji in izobraževanju in najvažnejši uresničevalec reformnih projektov.

Peter Winkler
Komite za vzgojo in
izobraževanje v Ljubljani